

Олександр СТРОКАЛЬ, канд. філол. наук, асист.

ORCID ID: 0000-0002-9229-2711

e-mail: o.strokal@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПЕРВИННІ І ВТОРИННІ НОМІНАЦІЇ З КОРЕНЕМ -ВИШН'- / -ВИШЕН'- У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ОЛЕКСІЯ ДОВГОГО

Вступ. Процес пізнання світу людиною має складну і багатоаспектну структуру. Опосередкована мовою когнітивна діяльність індивіда є чи не основним механізмом пізнання, осмислення та категоризації дійсності. Мовні одиниці характеризуються наявністю додаткових семантичних відтінків, пов'язаних із емоційно-експресивним станом, оцінкою, алюзіями та асоціаціями, які впливають на осмислення реципієнтом тексту. Непохідні слова часто семантично пов'язані з більш універсальними поняттями та національними константами, тоді як похідні виражають індивідуально-авторську інтенцію, особливу оцінку ліричним героєм художньої реальності тексту, а тому виступають виразними маркерами індивідуального стилю.

Актуальність. Лексеми на позначення образу вишині та асоційованих із ним понять виступають унікальним мовним матеріалом, у якому відображено колективний досвід людства та етносу. У поетичному тексті такі одиниці є виразниками авторського стилю. Мета: дослідити роль лексем із коренем **-вишн-** та їхніх похідних як мовних репрезентантів реалій концептуальної картини світу ліричного героя Олексія Довгого. Завдання: розглянути граматико-словотвірні, семантико-стилістичні індивідуально-авторські характеристики уживання мовних одиниць на позначення як самого образу вишині і його ознак, так і низки асоційованих із ними образів.

Методи. Загальнонаукові (описовий із прийомами аналізу й синтезу, індукції і дедукції, класифікації і систематизації); спеціальні лінгвістичні (словотвірний аналіз, компонентний та контекстуальний аналіз, лінгвостилістичний та лінгвопоетичний аналіз).

Результати. У дослідженні представлено словотвірні моделі творення похідних одиниць, згруповано їх за словотвірними типами та встановлено кількість слововживань. Автором статті охарактеризовано роль непохідних та похідних спільнокореневих лексем у конкретних поетичних текстах як ізольовано, так і з урахуванням відповідних мовних контекстів. Особливо підкреслюється здатність розглянутих лексем репрезентувати образ старого дерева вишині як виразника мотиву кінця життя, бачення ліричним героєм образу вишневого цвіту як символу історичної пам'яті свого рідного краю.

Автор дослідження зазначає, що непохідні лексеми дозволяють митцеві художньо представити мотив слави минулих епох, історичної пам'яті народу, поетично відобразити процес творчості, передати читачеві враження свого ліричного героя від краси молодої дівчини. Похідні одиниці беруть участь в актуалізації поетом мотивів початку та кінця життя, його результатів як плодів творчості й особистих зусиль чи досягнень, у створенні автором інтимізаційної тональності в тексті. Обидві групи лексем активно допомагають митцеві поетично відтворити сакральний локус для свого ліричного героя – місце сили, натхнення, внутрішнього самовдосконалення.

Висновки. Автор статті довів, що більшість лексем із коренем **-вишн-** репрезентує типові для української культурно-світоглядної традиції мотиви й образи. Проте в деяких контекстах було зафіксовано особливі авторські інтерпретації, у яких образ вишині виступає символом історичної пам'яті рідного краю або експлікує мотив завершення життя.

Перспективи дослідження полягають у вивченні комплексного функційно-образного навантаження флоронімів у мовній картині поета.

Ключові слова: словотвір, морфемний склад слова, словотвірна модель, мовна картина світу, поезія Олексія Довгого.

Вступ

Процес пізнання світу людиною має складну і багатоаспектну структуру. Опосередкована мовою когнітивна діяльність індивіда є чи не основним механізмом пізнання, осмислення та категоризації дійсності, що промовисто показує дослідження Т. Годгсон-Дрісдейл. Як зауважує науковиця, навіть під час опрацювання інформації природничого характеру роль мови є вирішальною і визначальною для успішного її опанування (Hodgson-Drysdale, 2014). Саме лінгвальні елементи розгляданого процесу дозволяють мозку встановлювати, підтримувати та модифікувати зв'язки між предметною реальністю та абстрактними поняттями – продуктами розумової діяльності. І якщо останні, як свого часу зазначав О. Есперсен, є універсальними категоріями, оскільки стосуються логіки та процесів мислення (Jespersen, 1924), то перші тісно пов'язані з мовно-культурною специфікою того чи іншого



народу. Більше того, зауважимо, що мовні елементи або одиниці, характеризуючись наявністю додаткових семантичних відтінків – виразників емоційно-експресивного стану, аксіологічних маркерів, носіїв різного ґатунку алюзій та асоціацій, неминуче впливають на осмислення реципієнтом тексту, забезпечуючи власне його аперцепцію.

Подібна когнітивна діяльність має місце і під час створення певним автором власних текстів, часто художніх, художньо-поетичних, у яких стильові особливості дозволяють більшу варіативність експлікації. Вона ж на мовному рівні тексту виявляється в контекстуальному поєднанні з відповідною лексемою різного ґатунку порівнянь, епітетів, уживанні автором метафоричних, метонімічних та інших художніх засобів, а також у використанні митцем слова похідних від тієї чи іншої лексеми для створення національно маркованого культурно-образного колориту. Під час аналізу матеріалу дослідження нами було помічено, що якщо непохідні слова або коренева частина похідних має стосунок до більш універсального, часто національно маркованого денотата-поняття з усією сукупністю можливих його реалізацій, то афіксальна "надбудова" часто зумовлюється конкретним контекстуальним уживанням, авторською інтенцією та оцінкою ліричним героєм певного образу, чому відповідають різні типи словотвірних значень розгляданих одиниць, що, у свою чергу, дозволяє говорити про створення похідним словом додаткової до його твірної основи реальності. Саме означена властивість дериватів дає підстави Л. Кислюк акцентувати на наявності в похідних словах "теми" і "реми" та вважати їх певною "середньою ланкою" між словом і реченням (Кислюк, 2018, с. 45).

Ведучи мову про характер уживання похідних та непохідних слів у текстах із унікальною формою відображення різного штибу авторських інтенцій, зокрема поезії, слід говорити про, так би мовити, художньо-образне "розширення" рем обох згаданих одиниць за допомогою так званих "горизонтальних" і "вертикальних" контекстів. Така особливість пояснюється самою природою поетичного тексту, який діахронійно тяжіє від тексту одного автора до колективного тексту, пісенно-ритмізованого, де в лаконічно-мелодійній формі вміщено осмислений та екстрапольований на культурно-історичні реалії певного етносу досвід людства. Однак, на відміну від продукту колективної творчості, сучасні авторські тексти не обмежуються вербалізацією узагальненого певною національною свідомістю колективного досвіду – автор як представник конкретного етносу, експлікуючи у своїй тексті зазначений досвід, неминуче створює нову реальність – особливу, авторську, свою поетичну картину світу, у якій знаходять вираження внутрішній стан та емоційно-суб'єктивне світовідчуття ліричного героя поезії.

Одним із найвиразніше представлених у поезії Олексія Довгого авторських художніх локусів є світ природи та реалій, пов'язаних із ним. Однією з них є вербалізований низкою первинних і вторинних лексем у різного плану контекстах авторський образ *вишині*.

Актуальність вивчення функцій названих одиниць у мовній картині світу митця полягає, вважаємо, у значному символічно-конотативному навантаженні смислового поля поширеного в українській традиції образу *вишині* за допомогою лексем та їхніх похідних із коренем **-вишн/вишен'-** у поетичних текстах О. Довгого. Дослідження особливостей вербальної експлікації означених вище явищ дозволить як представити багатство мовно-художнього світу поета з його унікальною творчою інтерпретацією розгляданого образу, так і висвітлити дериваційний потенціал української мови, розкритий у численних конотативних модифікаціях словотвірних значень похідних залежно від авторського контексту.

Огляд літератури. За словами А. Яремчук, термін "*картина світу*", який виник під впливом ідей В. фон Гумбольдта та О. Потебні, уперше було використано на позначення сукупності створених людською свідомістю образів реальних об'єктів дійсності та особливостей їхнього функціонування у межах аналізу предметної картини світу. Як зауважує дослідниця, формування власне поняття "*картина світу*" відбулося завдяки студіям в американській етнолінгвістиці, а власне появі гіпотези "лінгвістичної відносності" Е. Сепіра та Б. Уорфа (Яремчук, 2020, с. 71). Так, Б. Уорф, порівнюючи мовну та наукову картини світу, акцентував на приматі пізнання саме мовної картини, порівняно з науковою: "Битви та політика хетів мертві, як цвях у труні Гектора, але їхні дієслівні форми і займенники та загальноновживані слова нині викликають жвавий інтерес в американських університетах, оскільки точні факти хетської мови, виявлені шляхом ретельного розшифрування, повністю революціонізують наші уявлення про індоєвропейську лінгвістику <...> Цього не сталося б, якби вони вважали своїм обов'язком читання всебічного огляду хетської історії та культури, або навіть одягання висушених кісток археології в плоть людського оповідання, якими б важливими ці речі не були", – оптимістично зазначає учений (Whorf, 1956, р. 176). Однак, як слушно зауважує І. Живіцька, мовні картини світу здатні виконувати виключно допоміжну роль щодо науки, оскільки основним джерелом наукових знань постає об'єктивна дійсність (Живіцька, 2010, с. 23).

У вітчизняному мовознавстві теорія В. фон Гумбольдта була підтримана науковим доробком О. Потебні. Саме його вчення про внутрішню форму слова дозволило дослідникам мови звернути увагу на її зв'язок зі звуковим виявом слова, а згодом підтвердити важливість такого зв'язку під час процесу сприйняття тексту слухачем. Так, закладені видатним лінгвістом теоретичні положення нині лягли в основу етнолінгвістичного аспекту вивчення мовної картини світу (В. Жайворонок), лексико-семантичного (О. Тараненко, Л. Лисиченко), історико-мовознавчого (О. Ніка), студій поетичної картини світу (С. Єрмоленко, А. Мойсієнко, Н. Сологуб, Л. Ставицька). Теоретичний аналіз означеної проблематики представлено в роботах І. Голубовської, О. Селіванової та ін., дослідження інтелектуального розвитку мовної картини світу – у мовознавчих студіях Л. Шевченко.

У закордонній лінгвістиці питанню мовної та культурної картин світу також приділено значну увагу. Зокрема, в польському мовознавстві йому присвятили свої наукові пошуки Я. Анушевич, Є. Бартмінський, А. Вежбицька, Р. Гжегорчикова, А. Домбровська, Р. Токарський, М. Флейшер та інші.

Що стосується дефініції означеного вище поняття, то зауважимо, що, попри наявні максимально універсальні його визначення, як характеру відображення в мові концептуальної картини світу і мовних засобів вираження знань про неї (Лисиченко, 2009, с. 14) або як мовно-закріпленої інтерпретації реальності, яка може бути виражена у формі суджень про світ, людей, речі, події (Bartmiński, 2009/2012, s. 23), у лінгвістиці досі існує певний плюралізм поглядів. Так, для В. Жайворонка "Картина світу – це те, що йде передусім від людини або етносу, результат людського сприйняття, фантазій, мисленевих процесів і перетворювальної діяльності. <...> Світ – це сама людина, коли йдеться про внутрішні її світовідчуття, переживання, розумову діяльність, невіддільну від мови як способу організації інформації про сам світ..." (Жайворонко, 2007, с. 9). Суголосним сказаному є бачення мовної картини світу І. Голубовською, яка розглядає її як "виражене засобами певної мови світовідчуття і світорозуміння певного етносу, вербалізовану інтерпретацію мовним соціумом навколишнього світу і себе самого в цьому світі" (Голубовська, 2004, с. 6). О. Селіванова тлумачить мовну картину світу як "представлення предметів, явищ, фактів, ситуацій дійсності, ціннісних орієнтирів, життєвих стратегій і сценаріїв поведінки в мовних знаках, категоріях, явищах мовлення, що є семіотичним результатом концептуальної репрезентації дійсності в етносвідомості" (Селіванова 2011, с. 441).

Особливості опрацьовуваного матеріалу та означена вище проблематика дослідження дозволяють нам, урахувавши всі згадані дефініції, обрати засадничими трактування мовної картини світу В. Жайворонком та І. Голубовською. Так, акцент на тісному взаємозв'язку мовної картини світу зі світоглядом, світовідчуттям та певним, можна сказати, "світопереживанням і світоусвідомленням себе" тим чи іншим етносом в проєкції на окремого його представника дозволить нам простежити на аналізованому матеріалі вербальну репрезентацію традиційних для української культури образів, зокрема *вишні*, у сучасних поетичних контекстах.

Зазначимо, що **об'єктом** нашого аналізу стали непохідні та похідні лексеми з коренем **-вишн/вишен'-**, представлені в поетичних текстах чотиритомного зібрання творів Олексія Довгого. **Предметом** дослідження вважаємо розгляд особливостей уживання таких одиниць у процесі лінгвальної експлікації світоглядних уявлень ліричного героя міфосвіту поета.

Мета статті – з'ясувати роль лексем із коренем **-вишн-** та їхніх похідних як мовних репрезентантів реалій концептуальної картини світу ліричного героя Олексія Довгого. З огляду на поставлену мету, передбачено виконання низки таких *завдань*: визначити моделі творення похідних із коренем **-вишн/вишен'-** та згрупувати їх за словотвірними типами; з'ясувати особливості авторської реалізації у поетичних текстах семантико-контекстуальних особливостей розглянутих лексем; дослідити місце та характер взаємодії виражених аналізованими одиницями художніх образів у створюваній митцем поетичній картині світу ліричного героя; на основі здійсненого аналізу зробити висновок про особливості функціонування аналізованих одиниць у мовній картині світу поезій Олексія Довгого.

Методи

Загальнонаукові (*описовий* із прийомами *аналізу* й *синтезу* – визначення словотвірних формантів і твірних основ дериватів та створення схем словотвірних типів із урахуванням значеннєво-експлікаційних особливостей складників дериваційних моделей, з'ясування ключових художньо-авторських образів із метою створення світоглядної моделі ліричного героя; *індукції* і *дедукції* – визначення типів деривації похідних, з'ясування їхньої частиномовної належності, висновок про вагому роль розглянутих поетичних образів у мовній картині світу ліричного героя; *класифікації* та *систематизації* – групування та розподіл похідних лексем з огляду на їхні морфеміко-словотвірні особливості, а також експлікованих похідними і непохідними одиницями поетичних образів з урахуванням їхньої відповідності ключовим складникам аналізованої мовно-поетичної картини

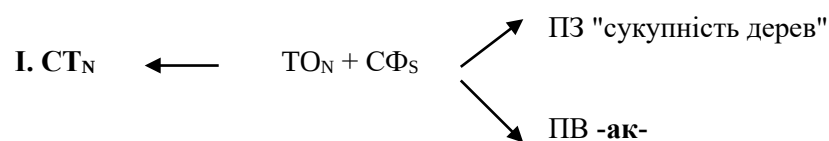
світу). Спеціальні лінгвістичні (метод *словотвірного аналізу* – визначення похідності слова, його твірної основи, словотвірного форманта і словотвірного типу; методи *компонентного* та *контекстуального аналізу*, *лінгвостилістичний* та *лінгвопоетичний аналіз* – визначення представлених у розглянутих текстах основних компонентів мовної картини світу ліричного героя на кшталт Світового Древа, Дівчини, Часу та інших, їхнього функційно-образного навантаження та з'ясування конотативно-контекстуальних особливостей їхніх мовних репрезентантів).

Результати

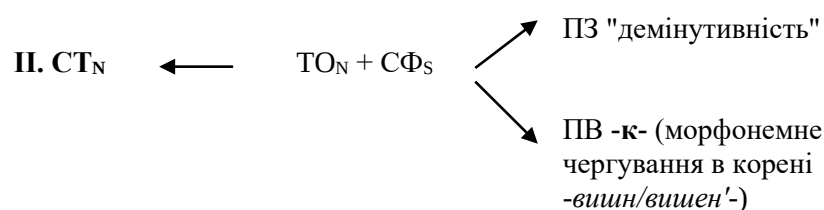
Як зазначалося вище, у поетично-мовній концептуальній картині світу Олексія Довгого концепт-образ *вишні* представлено низкою спільнокореневих одиниць із коренем **-вишн/вишен'-**. З-поміж них зустрічаємо як непохідні лексеми, репрезентовані словоформами *вишня*, *вишні*, *вишню*, *вишень*, *вишнями* (23 слововживання), так і похідні (*вишняк*, *вишняковий*, *вишнякові*, *вишенька*, *вишеньки*, *вишневий* – 14 слововживань).

Що стосується похідних лексем, то, за нашими спостереженнями, у поетичній мові автора зафіксовано **іменникові** та **прикметникові** деривати (8 і 6 слововживань відповідно).

Серед **іменникових** виділяємо одиниці, утворені за двома словотвірними моделями:

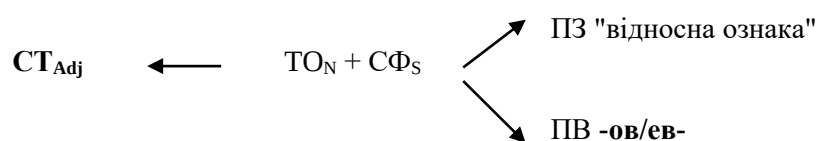


вишняк: (*Старий вишняк* (Довгий, 2009, т. 3, с. 258));



вишенька: 1. (*А жона ота як жона, / Нече вишенька, чарівна ...* (Довгий, 2009, т. 3, с. 475)); 2. (*Жив колись недолугий садівник. / Весь свій вік робив досліди над вишеньками* (Довгий, 2009, т. 4, с. 54)) та ін.

Прикметникові деривати утворено за однією словотвірною моделлю з варіантним словотвірним формантом – суфіксом **-ов/ев-**:



вишняковий 1. (*Враз відіснились вишнякові мрева. / Враз відлунав їм вишняковий сміх...* (Довгий, 2009, т. 3, с. 258)); 2. (*І пада прозоро й світло / На скроні вишневий цвіт...* (Довгий, 2009, т. 2, с. 167)); 3. (*І сльози їхні ніяк не висихають... / Але рід вишневий все ж таки не гине* (Довгий, 2009, т. 4, с. 54)) та ін.

У мовній картині світу поезій Олексія Довгого розглядані одиниці, як зазначалося вище, беруть участь у лінгвальній реалізації одного з найбільш промовистих та виразно конотованих авторських образів – образу вишні. Однак, унаслідок контекстуального вживання автором лексем із коренем **-вишн/вишен'-**, зазначений образ у міфосвіті ліричного героя поета набуває додаткової символічності як елемент численних мікроконтекстів, створюваних окремими поетичними текстами.

Так, **непохідні одиниці** дозволяють авторові поетично відобразити плин історичного часу з актуалізацією мотиву слави минулих віків та поколінь, зокрема, у поезії-пісні **"Чернігівське небо"**. В аналізованому тексті лексема з розглядалим коренем виступає компонентом поетичного образу цвіту вишень. Самі ж історичні події у межах вертикального мікроконтексту поетичної строфи

представлено метафорично-образними номінаціями акустичних процесів (*все відгуло, гул епох, шум дерев*), читаємо: *"Все було, відгуло в цьому древнім краю. / Серед гулу епох я у ньому стою. / Серед шуму дерев, серед ласки очей / Осіда **цвіт вишень** та й мені на плече"* (Довгий, 2009, т. 3, с. 208). Особливою, на наш погляд, є інтерпретація ліричним героєм О. Довгого образу вишневого цвіту. Так, попри доволі поширене в українській культурі бачення його як природного втілення дівочої краси (Жайворонок, 2006, с. 89) чи як символу фортуни в Китаї (Tresidder, 2017, р. 99), уособлення готовності японського самурая пожертвувати життям (Ohnuki-Tierney, 2002, р. 61–62) або ж як символу початку нового життя і весни (Moriuchi, Basil, 2019, р. 2), для ліричного героя образ вишневого цвіту, як бачимо з контексту, постає поетичною реалізацією осмисленої героєм історичної пам'яті, що, вважаємо, є однією із суто індивідуальних авторських інтерпретацій. Означений мотив також представлено в поезії *"З того далекого, з того заснулого..."*, у якій лексема з коренем **-вишн-** виступає номінантом одного з елементів довколишнього простору (дерева), самі ж спогади експлікує лексема *"згадки"*, читаємо: *"З того далекого, з того заснулого / Приходять згадки життя минулого. / І над низинами і над вершинами... / Стають під вишнями, під черемшинами"* (Довгий, 2009, т. 2, с. 102). Зауважимо, що зображуваний поетом простір художньо доповнює часовий мотив минулих подій, поєднуючись із ним в індивідуально-авторському хронотопі, стратифікованому на минуле й теперішнє, нижній та горішній яруси, репрезентовані субстантивованими прикметниками *"далеке / заснуло"*, *"минуле"*, а також іменниками *"низини"*, *"вершини"* і прийменниками *"над"*, *"під"* відповідно. Враховуючи тезу Ю. Міщенко про те, що система просторових координат мовця є завжди суб'єктивною, а тому відбиває як індивідуальні уявлення людини, так і конкретного епосу, епохи (Міщенко, 2020, с. 82), наполягаємо, що вербалізатори часопросторового континууму виступають валідними маркерами індивідуально-авторського міфосвіту.

Розглядані непохідні одиниці в деяких художніх контекстах допомагають митцеві поетично відобразити процес творчості. Так, для ліричного героя О. Довгого у вірші *"Поезія приходить завше просто..."* вербалізований відповідною лексемою образ вишні мислиться чимось природним – певним достиглим плодом, частиною його душі – текстом, дарованим людям, порівняймо: *"Поезія приходить завше просто, / Як день, як вечір, сонце, як зоря... <...> Вона подібна до трави і вишень, / До теплих рук, що квітами стають. / Поезії не творять і не пишуть – / Поезію, як силу, віддають!"* (Довгий, 2009, т. 2, с. 13). Як бачимо, мотив жертвовності тут контекстуально посилюється використанням митцем порівняльної конструкції *"як силу"* та дієслівної форми *"віддають"*.

Уживані О. Довгим непохідні в частині його поезій дозволяють авторові актуалізувати образ молодої дівчини, порівняймо: *"Отакі новини в мене: / Стало полечко зелене, / Стихла в березі вода, / Вишня – наче молода"* (Довгий, 2009, т. 1, с. 70), – або: *"І вітерець-пустун весінній / гойдає вишню молоду. / І ходять тихі-тихі тіні / у захмелілому саду"* (Довгий, 2009, т. 2, с. 256). Зауважимо, що в обох розгляданих контекстах образ юного віку конкретизується поєднанням лексеми *"вишня"* з одиницями, що мають відповідну атрибутивну семантику (*молода*). Проте, у першому розгляданому контексті субстантивованій прикметник *"молода"*, виступаючи іменною частиною складеного присудка, привносить у поетичний сюжет мотиви весілля та початку нового життя. Перший, за нашими спостереженнями, найбільш повно реалізовано поетом у вірші *"Очі"*, пор.: *"Як палали вуста калинні, / день-музика на скрипці грав. / Вітер вишню на руки брав, / цілував її у долині. / Як палали вуста калинні..."* (Довгий, 2009, т. 3, с. 445). В аналізованому тексті, завдяки персоніфікації, непохідна лексема *"вишня"* разом із лексемою *"вітер"* виступають художньо-образними номінаціями молодої та молодого на весіллі. Як бачимо зі студій сучасних етнолінгвістів (Жайворонок, 2006, с. 89), поєднання згаданих образів із весільним мотивом є традиційним для уявлень українців, у яких вишня (а власне її гілка) віддавна виступала одним із елементів відповідного соціального обряду – весільним гільцем.

Похідні лексеми зі згаданим коренем беруть участь у створенні О. Довгим художньо-поетичних образів часу, натхнення ліричного героя, допомагають творчо змалювати жіночу красу, а також виконують низку інших функцій, про які буде сказано нижче.

Так, у поезії *"Я щовесни народжуюсь на світ..."* похідний ад'єктив *"вишневий"* у сполучі з іменником *"цвіт"* актуалізує традиційне для української культури бачення образу вишневого цвіту як символу початку життя та благословення вищих сил (Жайворонок, 2006, с. 89), читаємо: *"Я щовесни народжуюсь на світ / І починаю жити, як дитина. / І кличе мене батькова хатина / на синь, на роси, на вишневий цвіт..."* (Довгий, 2009, т. 2, с. 188). Як бачимо з розгляданого контексту, для ліричного героя О. Довгого початок життя асоціюється з рідним батьковим домом (*батькова хатина*), його малою батьківщиною, освяченою божественним началом, про що свідчить експлікація мотиву синього

кольору (лексема "синь"), який, за словами Дж. Тресіддера, у багатьох культурах символізує нескінченність, відданість, віру, чистоту, цнотливість, духовне та інтелектуальне життя (Tresidder, 2017, p. 73).

Проте зауважимо, що поетика образу вишні в контексті часового антагоністичного континууму "початок – кінець" у міфосвіті О. Довгого не вичерпується асоціаціями з початком чогось нового або життя. Зокрема, у вірші "Старий вишняк" митець змальовує через низку таких промовисто візуальних образів, як "коренкуваті чорні стовбури", "порепані од віку стовбури" завершення життєвого циклу, порівняймо: *"Старечо так. Незграбно позгинались. / Коренкуваті. Чорні стовбури. / Немов за диким віком вишні гнались, / Та тільки й встигли збігти із гори <...> А по ночах лиш порожньо чорніють / Порепані од віку стовбури..."* (Довгий, 2009, т. 3, с. 258). Отже, окреслений похідним суфіксальним десубстантивом "вишняк" авторський локус (місце, у якому ростуть вишні), на нашу думку, виступає в тексті своєрідним символом життєвого періоду старості. Контекстуально доповнює розглядааний символ образ гори, який у більшості культурних традицій асоціюється із силою внутрішнього духу, центром Всесвіту, божественним локусом (Коцур, Потапенко, & Куйбіда, 2015, с. 190). У нашому випадку маємо своєрідну авторську "секуляризацію" цього образу в очах ліричного героя – попри можливу асоціацію з часом середини життя, певним його "екватором", зрілістю, після якої настає старість, – митець використовує вербалізований образ з метою передачі швидкоплинності часу, поетично-образна експлікація якого, вважаємо, посилюється введенням у текст атрибутивно-субстантивної сполуки "дикий вік" та вербативів "встигнути", "не зчулися", "підкотитися". Останні, разом із лексемами "відіснитися", "відлунати" поетично відображають втрату мрій, сподівань, візій, традиційно пов'язуваних із молодим та юним віком, які в розгляданому контексті автор, використовуючи відносні ад'єктиви з коренем **-вишн-**, поетично назвав "вишняковими мревами" та "вишняковим сміхом", порівняймо: *"І мчали та й не зчулися дерева, / Як старість підкотилася до них. / Враз відіснилися вишнякові мрева. / Враз відлунав їм вишняковий сміх..."* (Довгий, 2009, т. 3, с. 258).

Також у контексті сказаного зауважимо, що для ліричного героя О. Довгого старість і кінець життя інколи асоціюються з натхненням і плодами творчості, які можна передати у спадок. Якщо повернутися до вище аналізованого контексту, то означений мотив у ньому реалізують вербатив "червоніти", власне субстантивна сполука "пригорці ягід" та препозитивно-субстантивна "для дітвори": *"Тепер лишень вершечки червоніють. / Там пригорці ягід. Так. Для дітвори..."* (Довгий, 2009, т. 3, с. 258). У поезії "Запружилась думка-слово..." семантичне поле образу плодів життя звужується до розуміння їх ліричним героєм як поетичних текстів ("думок-слів"), а символіка згаданого вище образу вишневого цвіту бачиться ним як поетичне натхнення або навіть художньо візуалізована сивина, читаємо: *"Запружилась думка-слово, / Мов зернечко на току. / І крапля моєї крові / Спалахує на листку. / І ніч мені там одквітла, / І день мені там одквіт. / І пада прозоро й світло / На скроні вишневий цвіт"* (Довгий, 2009, т. 2, с. 167). Зазначимо, що мотив прожитого життя реалізовано тут метафорично-образною номінацією "одквітнути".

Як показує аналіз вірша "Усмішка Остапа Вишні", розуміння ліричним героєм Олексія Довгого часу завершення життя як моменту передачі нащадкам життєвих цінностей, творчих звершень і надбань, може асоціюватися не лише з образом вишневого цвіту, а й, зважаючи на змістовий контекст, із вишневою усмішкою. Так, у рядках *"Він душу ніс веселу до народу, / І невідкупну людську правоту, / І незрадливу вдачі простоту, / Що принесли довір'я в нагороду. / А в палахкучу пору полудневу / Весь перелився в усмішку вишневу"* (Довгий, 2009, т. 3, с. 342) вербалізований прикметниково-іменниковою сполукою згаданий вище образ, з одного боку, пов'язується із псевдонімом відомого гумориста, відносний прикметник від якого утворюється за тотожною моделлю – **ТО_N + SA_{adj} -ев-** (за аналогією, наприклад, до словотвірної пари "Кобзар – Кобзаревий"), а з іншого, зважаючи на написання з малої літери, із образом вишні. Тож можемо стверджувати, що уживання похідного відносного прикметника "вишневий" у розгляданому контексті дозволяє митцю створити унікальний художньо-поетичний образ пам'яті і творчих звершень із урахуванням внутрішнього світу та специфіки творчості опоетизованого ним митця.

У підсумку до сказаного вище можемо констатувати, що в міфосвіті ліричного героя О. Довгого однією з реалізацій макрообразу вишні є усвідомлення його своєрідним "умістилищем" творчості, натхнення, життєвих цінностей і пам'яті, що виявляється у створених поетом контекстуальних мікрообразах вишневого цвіту та вишневої усмішки.

Ведучи мову про вживання митцем похідних із демінутивним суфіксом **-ен'к-** (вишенька, вишеньки), зауважимо, що в більшості контекстів автор їх використовує або для підсилення художньо-вербальної експлікації мотиву жіночої краси, або задля створення певної інтимізаційної тональності.

Так, у поезії **"Захотілось мені зими..."** О. Довгий уживає лексему **"вишенька"** як складник порівняльної конструкції, актуалізуючи тим самим один із аспектів полісимволічного для української культури образу вишні – репрезентанта жіночої краси (Жайворонок, 2006, с. 89), порівняймо: *"А жона ота як жона, / Наче вишенька, чарівна, / Обів'є мене, обплете, / Поцілунками замете..."* (Довгий, 2009, т. 3, с. 475). Бачимо, що художньо-поетичний вияв мотиву краси жінки в розгляданому контексті забезпечує як поєднання аналізованої лексики з прикметником **"чарівна"**, так і контекстуальне вживання дієслів **"обвивати"** та **"обплітати"**, які експлікують таку ознаку дерева (тут – вишні), як гнучкість, пов'язану з його гіллям та корінням. У художньо-метафоричному аспекті така аксіологічна оцінка апелює до відповідних характеристик жінки молодого віку. Промовистим також є використання поетом у вертикальному контексті лексем **"замести"**, **"зима"**, **"перевійна"**, **"білосніжна"**, **"ніжна"** – *"Захотілось мені зими, / Перевійної, білосніжної. / Захотілось мені жони, / Незрадливої та ще й ніжної..."* (Довгий, 2009, т. 3, с. 475). З огляду на актуалізацію відповідними одиницями кінестетично-візуального компонента, асоціативно близького (передусім, завдяки ад'єктиву **"ніжна"**) образам, пов'язаним із вишневим цвітом, можемо говорити про спробу митця ввести в художньо-поетичний контекст мотив весілля, про який ішлося вище.

У вірші **"Жив колись недолугий садівник..."** аналізовані лексеми-демінутиви покликані передати читачеві не лише особливе ставлення ліричного героя, а й художньо посилити антагонізм грубості та ніжності, загрози та вразливості, невігластва і знання, порівняймо: *"Жив колись недолугий садівник, / Весь свій вік робив досліди над вишеньками <...> Багато знівечив вишеньок недолугий садівник, / забувши про те, що кожне деревце живиться / іншими соками, по-різному вдихає повітря, / по-різному цвіте і плодоносить..."* (Довгий, 2009, т. 4, с. 54). Як показує подальший контекст, для ліричного героя поета вразливість, ніжність і тендітність поєднуються із поняттям вічності **"вишневого роду"**, який тут, завдяки вживанню дієслова з часткою **"не гине"**, виступає авторською еманацією Світового Древа, читаємо: *"А от вишеньки не забувають колишнього горя. / Щовесни плачуть бурштиновими сльозами, / згадуючи своїх сестер. / І сльози їхні ніяк не висихають... / Але рід вишневий все ж таки не гине"* (Довгий, 2009, т. 4, с. 54).

У деяких авторських контекстах як **похідні**, так і **непохідні лексеми** з коренем **-вишн/вишен'** уживаються митцем для вербалізації одних і тих самих компонентів картини світу ліричного героя. Одним із таких елементів є концептуальний образ певного сакрального місця, яке ліричним героєм усвідомлюється таким, що дає силу, прихисток, виступає священним локусом початку життя всього сущого. Як зауважує І. Лівницька, оперуючи топосними назвами, безпосереднього географічного або матеріального оточення, суб'єкти комунікації висловлюють свою належність до цього світу чи, навпаки, намагаються протиставити себе йому (Лівницька, 2022, с. 96).

"Вірю в думи і слова пророчі / І приємлю тільки все земне, / Щоб мене водили серце й очі, / Щоб любило сонечко мене, / Щоб співучі вишеньки і клени / Розквітали щедро по весні, / Щоб вкраїнське полечко зелене / Слалося до обрію мені" (Довгий, 2009, т. 3, с. 49), – ось так описує ідеальний локус для свого ліричного героя Олексій Довгий. І в цьому ідеальному локусі, часто вербально експлікованому й посиленому низкою лексем із демінутивними суфіксами на кшталт **"виш-ен'к-и"**, **"сон-ечк-о"**, автор розгортає казково-поетичний сюжет власного міфосвіту, у якому немає деперсоніфікованих реалій, а натомість кожен елемент постає активним суб'єктом всесвітнього дійства, навіть якщо при тому формально, на перший погляд, виконує суто статичну роль на пейзажному полотні авторської поетичної картини світу.

Зауважимо, що доволі часто в поетичному контексті сакральним локусом для ліричного героя може виступати сад. Так, у вірші **"Байдужим будь до гасла "Вічно бути!"..."**, автор актуалізує поетичний образ вишневого саду відповідно до традиційних уявлень українців, де він є невід'ємною частиною пейзажу, майстерно відтвореного в літературі та мистецтві, і який у народних піснях часто репрезентовано як **"вишневий сад"**, пов'язуваний із батьківським двором чи домом, або ж із власне батьком чи матір'ю (Жайворонок, 2006, с. 519–520), читаємо: *"Байдужим будь до гасла "Вічно бути!" / І не катуйсь, щоб "славитись" в роду. / А так живи, щоб часом не забути, / Як пахне вишня в батьковім саду"* (Довгий, 2009, т. 1, с. 78). Як бачимо, у розгляданому контексті означений символізм вичерпно реалізовано завдяки контекстуальному поєднанню лексики **"вишня"** та прийменниково-прикметниково-іменникової сполуки **"в батьковім саду"**. На рівні так званого **"вертикального"** контексту мотив родини посилено лексемою **"рід"**.

Лейтмотивом розгляданого контексту, на нашу думку, можна вважати заклик ліричного героя до передбачуваного реципієнта (слухача/читача) бути певним чином відстороненим від типових матеріальних цінностей та бажань вічного життя і слави, про що свідчать перший рядок тексту та контекстуальне

поєднання лексем-експлікаторів внутрішнього стану й соціальної реалізації "не катуєш" та "славиться". Таке ставлення до цінностей матеріального світу в більшості релігійно-містичних учень вважається виявом гармонії і духовного поступу особистості та є ознакою певної її відреченості. Показовим видається те, що в розгляданому контексті зазначений мотив розгортається в межах топосу саду, який, за словами Дж. Тресіддера, виступає видимим або зримим благословенням Господа і відображає здатність самої людини досягати духовної гармонії, прощення та блаженства (Tresidder, 2017, p. 200).

Промовистим у контексті сказаного видається одиничне вживання мовного експліканта кінестетичної репрезентативної системи – одоратива "пахнути", який у міфосвіті ліричного героя досліджуваного поета вказує, на нашу думку, на один із чотирьох першоелементів буття – повітря. Оскільки репрезентативні системи тісно пов'язані з органами людських чуттів, то вважаємо, що вони цілком природно асоціюються з матеріальним буттям людини в цьому світі, а тому вербалізація їхніх виявів у художньому контексті покликана відобразити характер перебування індивіда та оцінки ним матеріального світу. Більшість мовних репрезентантів чуттєвого досвіду може стосуватися реалій, пов'язаних із чотирма стихіями, які складають першооснову людського буття, – вогнем, землею, повітрям і водою (див. Лабенська, 2019). Однак, як зауважує Дж. Тресіддер, повітря часто є символом духовного життя, свободи й чистоти (Tresidder, 2017, p. 21), а тому, на нашу думку, в аналізованому контексті може виступати своєрідним об'єднуювальним елементом буття матеріального і трансцендентного. Також звертає на себе увагу відсутність додаткових вербалізаторів інших репрезентативних систем у розгляданій поезії, що, вважаємо, не лише посилює, а й конкретизує передбачуваний вектор розвитку героя, спрямовуючи його в духовну сферу.

Вишня як один із елементів сакрального локусу у вірші "Не зраджують нас вишні і тополі..." усвідомлюється ліричним героєм як антагоніст земних реалій, порівняймо: "Не зраджують нас вишні і тополі. / Зрадливі тільки люди повсякчас. / І ліс, і сад, і степ на видноколі / З докірливістю дивляться на нас" (Довгий, 2009, т. 2, с. 174). Бачимо, що тут на лінгвальному рівні власне самий локус представлено одиницями, які містять локативні семи: *ліс*, *сад* і *степ*. Як зазначає В. Жайворонок, *ліс* віддавна викликав у людини почуття неусвідомленого страху, оскільки був умістищем різноманітних страхіть – місцем, у якому нечиста сила провадить свої ігрища, однак, зазначає дослідник, лісу не лише боялися, а й поклонялися йому, ліс виступав культовим місцем, пов'язаним із образом чужої-лісу – правічного лісу на межі світів, де є джерела з живою і мертвою водою, живуть незвичайні тварини, зберігаються великі таємниці (Жайворонок, 2006, с. 338). У розгляданому контексті означений образ швидше оцінюється ліричним героєм як позитивно маркований, чому, на нашу думку, сприяє поєднання відповідного вербалізатора із лексемами "сад" та "степ". Експлікант образу *саду*, асоційованого з терапевтичним для ліричного героя батьківським домом (зазначалося вище), ужитий у постпозиції до лексеми "ліс", нівелює в нашому мікроконтексті алюзії на патогенні його характеристики, а лексема "степ", можна сказати, надає виразних національно-культурних атрибутів розгляданому локусу, оскільки, як зазначає Н. Іванова, для українського народу степ, виходячи за рамки власне географічного поняття, набуває якості національної реалії – специфічного об'єкта, який відображає життя, історію, побут, культуру, цивілізацію, літературу. Степ, стверджує дослідниця, є частиною душі українця, його характеру (Іванова, 2013, с. 173).

Із подальшого аналізу розгляданого контексту бачимо, що лексеми "вишні" і "тополі" актуалізують тут традиційні світоглядні уявлення українців, у яких вишня пов'язується з небом, Деревом життя, Богом, Матір'ю-Богинею, Україною, а її білий колір символізує святість; тополя натомість часто є флористичним втіленням трагічної історії України, сивини матері, страждання Батьківщини (Коцур, Потапенко, & Куйбіда, 2015, с. 117–118). Вважаємо, що згадані символи у мовно-художній картині світу ліричного героя контекстуально втрачають негативно конотовані атрибути, що, на нашу думку, зумовлено використанням митцем мовної конструкції "Не зраджують", яка, ужита на початку, задає позитивну тональність оцінки авторським героєм аналізованих вербальних образів.

Дискусія і висновки

Як показує проведене дослідження, вивчення особливостей лінгвальної репрезентації картини світу доречно здійснювати з урахуванням культурно і національно маркованих етностереотипів носіїв відповідної мови, оскільки під час розгляду тих чи інших авторських текстів розуміння та знання про ці стереотипи дозволить максимально точно відтворити світоглядні уявлення відповідного ліричного героя, коректно відобразивши взаємозв'язки їхніх компонентів.

Об'єктом нашого аналізу стали непохідні та похідні лексичні одиниці з коренем **-вишн/вишен'-** у поетичній мові Олексія Довгого. З-поміж останніх нами було виокремлено іменникові та прикметникові деривати, утворені за допомогою суфіксальних словотвірних формантів **-ак-**, **-к-** та **-ов/ев-**

відповідно. Зазначені одиниці в усіх авторських контекстах актуалізують художньо-поетичний образ вишні, який, залежно від конкретного випадку вживання, набуває різного ґатунку конотацій та функцій.

Непохідні лексеми дозволяють митцеві художньо представити мотив слави минулих епох, історичної пам'яті народу, поетично відобразити процес творчості, передати читачеві враження свого ліричного героя від краси молоді дівчини. *Похідні* одиниці беруть участь в актуалізації поетом мотивів початку та кінця життя, його результатів як плодів творчості й особистих зусиль чи досягнень, у створенні автором інтимізаційної тональності в тексті, часто пов'язаної з жіночими образами, з ніжністю і вразливістю прекрасного – антагоніста грубого, недалекого і загрозливого. Обидві групи одиниць активно допомагають митцеві поетично відтворити сакральний локус для свого ліричного героя – місце сили, натхнення, внутрішнього самовдосконалення.

Як бачимо, більшість експлікованих О. Довгим мотивів і образів розглядаються одиницями є типовими для української культурно-світоглядної традиції, що цілком виправдано, адже саме на теренах українських реалій митець розгортає казкові сюжети своєї художньо-поетичної драми. Однак, звертають на себе увагу деякі власне авторські інтерпретації вербалізованого образу вишні – зокрема, бачення ліричним героєм образу вишневого цвіту як символу історичної пам'яті рідного краю, введення в контекст доволі рідко фіксованого образу старого дерева вишні як репрезентанта мотиву кінця життя. У деяких випадках означені лексеми, завдячуючи контекстуальному поєднанню, здатні нівелювати традиційно асоційовані з певними реаліями негативні ефекти (як, наприклад, авторська корекція інтерпретації розглянутого вище образу лісу).

Під час дослідження нами було помічено високий рівень уживання в поетичних текстах О. Довгого лексем – номінацій флористичних реалій, зокрема дерев. У контексті сказаного вище перспективним вважаємо проведення наукових студій, присвячених вивченню мовних особливостей оцінки ліричним героєм флористичних образів та з'ясування відповідності авторської їх інтерпретації українській лінгвокультурній традиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Голубовська, О. І. (2004). *Етнічні особливості мовних картин світу*. Логос.
- Довгий, О. (2009а). *Вибрані твори: Т. 1. Доторки блискавки*. Укр. письменник.
- Довгий, О. (2009б). *Вибрані твори: Т. 2. Дихання вічності. Восьмивірші*. Укр. письменник.
- Довгий, О. (2009с). *Вибрані твори: Т. 3. Дереворити*. Укр. письменник.
- Довгий, О. (2009д). *Вибрані твори: Т. 4. Келих троянд*. Укр. письменник.
- Жайворонок, В. В. (2006). *Знаки української етнокультури: словник-довідник*. Довіра.
- Жайворонок, В. В. (2007). *Українська етнолінгвістика: Нариси*. Довіра.
- Живіцька, І. А. (2010). Мовна картина світу як відображення реальності. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, (4), 20–25. <https://doi.org/10.31812/filstd.v4i0.925>.
- Іванова, Н. Д. (2013). Концепт СТЕП у художньому тексті. *Науковий вісник Ізмайльського державного гуманітарного університету*, (32), 173–176.
- Кислюк, Л. П. (2018). *Словотвірна номінація в сучасній українській мові: система – узус – ідіолект*. [Дис. д. філол. наук, Інститут української мови НАН України]. Академічні тексти України. <https://uacademic.info/ua/document/0518U000601>
- Коцур, В. Потапенко, О., & Куйбіда, В. (Ред.). (2015). *Енциклопедичний словник символів культури України*. ФОП Гаврищенко В. М.
- Лабенська, Є. О. (2019). *Образність природних стихій у сучасному англомовному поетичному дискурсі: когнітивно-семіотичний аспект*. [Дис. канд. філол. наук, Херсонський державний університет Міністерства освіти і науки України]. Херсонський державний університет. <https://www.kspu.edu/FileDownload.aspx/%D0%9B%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf?id=11fe984a-eab5-46b5-96b7-6bc50d63e6b9>
- Лисиченко, Л. (2009). *Лексико-семантичний вимір мовної картини світу*. Вид. група "Основа".
- Лівицька, І. (2022). Семіотика суб'єктивованого ландшафту в наративному дискурсі англійського роману XIX ст. *Мовні і концептуальні картини світу*, 72(2), 96–107. <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2022.2.07>
- Міщенко, Ю. (2020). Просторова уява в топонімічному дейксісі козацького травелогу. *Мовні і концептуальні картини світу*, 67(1), 81–93. <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2020.1.07>
- Яремчук, А. (2020). Мовна картина світу – концептуальна картина світу – художня картина світу: параметричні ознаки й характер співвідношення. *Journal: Studia Ukrainica Posnaniensia*, 8(1), 69–76. <https://doi.org/10.14746/sup.2020.8.1.06>
- Bartmiński, J. (2009/2012). *Aspects of Cognitive Ethnolinguistics*. Ed. by Jörg Zinken. Sheffield and Oakville, CT: Equinox.
- Hodgson-Drysdale, T. (2014). Concepts and language: Developing knowledge in science. *Linguistics and Education*, (27), 54–67. <https://doi.org/10.1016/j.linged.2014.07.004>

- Jespersen, O. (1924). *The Philosophy of Grammar* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203716045>
- Ohnuki-Tierney, E. (2002). *Kamikaze, Cherry Blossoms, and Nationalisms: The Militarization of Aesthetics in Japanese History*. University of Chicago Press. https://books.google.com.ua/books/about/Kamikaze_Cherry_Blossoms_and_Nationalism.html?hl=lv&id=K62e5Mk3Kd8C&redir_esc=y
- Moriuchi, E., & Basil, M. D. (2019). The Sustainability of Ohanami Cherry Blossom Festivals as a Cultural Icon. *Sustainability*, 11(6), 2–15. <https://doi.org/10.3390/su11061820>
- Tresidder, J. (2017). *Complete dictionary of symbols*. Sausalito: Sausalito Public Library. <https://archive.org/details/completedictiona00jack>
- Whorf, B. (1956). *Language, thought, and reality : selected writings*. Cambridge: Technology Press of Massachusetts Institute of Technology.

REFERENCES

- Bartmiński, J. (2009/2012). *Aspects of Cognitive Ethnolinguistics*. Ed. by Jörg Zinken. Sheffield and Oakville, CT: Equinox.
- Dovhyi, O. (2009a). *Selected works: Vol. 1. The touches of lightning*. Ukr. pysmennyk [in Ukrainian].
- Dovhyi, O. (2009b). *Selected works: Vol. 2. The breath of eternity*. Octopus. Ukr. pysmennyk [in Ukrainian].
- Dovhyi, O. (2009c). *Selected works: Vol. 3. Derevoryty*. Ukr. pysmennyk [in Ukrainian].
- Dovhyi, O. (2009d). *Selected works: Vol. 4. The Glass of roses*. Ukr. pysmennyk [in Ukrainian].
- Hodgson-Drysdale, T. (2014). Concepts and language: Developing knowledge in science. *Linguistics and Education*, (27), 54–67. <https://doi.org/10.1016/j.linged.2014.07.004>
- Holubovska, I. (2004). *Ethnic peculiarities of language world paintings*. Lohos [in Ukrainian].
- Ivanova, N. D. (2013). The concept STEPPE in a literary text. *Scientific Bulletin of Izmail State University of Humanities*, 32, 173–176 [in Ukrainian].
- Jaremczuk, A. (2020). Lingual picture of the world – conceptual picture of the world – artistic picture of the world: parametric features and correlations. *Journal: Studia Ukrainica Posnaniensia*, 8(1), 69–76 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.14746/sup.2020.8.1.06>
- Jespersen, O. (1924). *The Philosophy of Grammar* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203716045>
- Ohnuki-Tierney, E. (2002). *Kamikaze, Cherry Blossoms, and Nationalisms: The Militarization of Aesthetics in Japanese History*. University of Chicago Press. https://books.google.com.ua/books/about/Kamikaze_Cherry_Blossoms_and_Nationalism.html?hl=lv&id=K62e5Mk3Kd8C&redir_esc=y
- Kocur, V. Potapenko, O., & Kujbida, V. (Eds.). (2015). *Encyclopedic dictionary of cultural symbols of Ukraine*. FOP Gavryshenko V. M. [in Ukrainian].
- Kysliuk, L. (2018). *Word-formative nomination in Modern Ukrainian: system – uzus – idiolect*. [Doctoral dissertation, Institute of the Ukrainian language of National Academy of Sciences of Ukraine]. Academic texts of Ukraine [in Ukrainian]. <https://uacademic.info/ua/document/0518U000601>
- Labenska, Ye. O. (2019). *The Forces of Nature Imagery in Contemporary English Poetic Discourse: A Cognitive and Semiotic Aspect*. [Candidate's dissertation, Kherson State University]. Kherson State University [in Ukrainian]. <https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%9B%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf?id=11fe984a-eab5-46b5-96b7-6bc50d63e6b9>
- Livvytska, I. (2022). Landscape semiotics of subjectivity in the English novel of the 19-th century. *Linguistic and Conceptual Worldviews*, 72(2), 96–107 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2022.2.07>
- Lysychnenko, L. (2009). *Lexical and semantic dimension of the linguistic worldview*. Osnova [in Ukrainian].
- Mishchenko, Y. (2020). Space imagination in toponymic deixis in 1728 year Hetman D. Apostol travelogue. *Linguistic and Conceptual Worldviews*, 67(1), 81–93 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2020.1.07>
- Moriuchi, E., & Basil, M.D. (2019). The Sustainability of Ohanami Cherry Blossom Festivals as a Cultural Icon. *Sustainability*, 11(6), 2–15. <https://doi.org/10.3390/su11061820>
- Tresidder, J. (2017). *Complete dictionary of symbols*. Sausalito: Sausalito Public Library. <https://archive.org/details/completedictiona00jack>
- Whorf, B. (1956). *Language, thought, and reality : selected writings*. Cambridge: Technology Press of Massachusetts Institute of Technology.
- Zhaivoronok, V. (2007). *Ukrainian ethnolinguistics: Essays*. Dovira [in Ukrainian].
- Zhajvoronok, V. (2006). *Signs of Ukrainian Ethnoculture: Dictionary Directory*. Dovira [in Ukrainian].
- Zhyvytska, I. (2010). A. The language picture of the world as a reflection of the reality. *Philological Studies: the Scientific Bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University*, (4), 20–25 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31812/filstd.v4i0.925>

Отримано / Received: 15.07.25

Прорецензовано / Revised: 12.08.25

Схвалено до друку / Accepted: 29.08.25

Опубліковано / Published: 07.05.26

Oleksandr STROKAL, PhD (Philol.), Assist.

ORCID ID: 0000-0002-9229-2711

e-mail: o.strokal@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PRIMARY AND SECONDARY NOMINATIONS WITH THE ROOT -VYSHN'-/- VYSHEN '- IN OLEKSII DOVHIY'S LANGUAGE WORLDVIEW

Background. *The process of human cognition of the world has a complex and multifaceted structure. The cognitive activity of the person, mediated by language, is almost the main mechanism of cognition, comprehension and categorization of reality. Linguistic units are characterized by the presence of additional semantic shades associated with emotional state, assessment, allusions and associations, which influence on the recipient's understanding of the text. Non-derivative words are often semantically related to more universal concepts and national constants, while derivatives express the individual intention of author, lyrical hero's special assessment of the artistic reality of the text. These units therefore act as expressive markers of the individual style.*

Topicality. *The words, which denote the image of a cherry and the concepts associated with it, act as a unique language material that reflects the collective experience of humanity and ethnicity. In a poetic text, such units are expressions of the author's style. Purpose: to investigate the role of words with the root -vyshn- and their derivatives as linguistic representatives of the realities of the conceptual worldview of Oleksii Dovhiy's lyrical hero. Task: to consider the grammatical, word-forming, semantic, stylistic, individual-author's characteristics of using the language units denoting the image of a cherry, its signs and images associated with it.*

Methods. *General scientific methods (descriptive with analysis and synthesis, induction and deduction, classification and systematization); special linguistic methods (word-formation analysis, componential and contextual analysis, lingual and poetic analysis).*

Results. *The study presents word-formation models for the creation of derived units, groups them by word-formation types, and establishes the number of word usages. The author of the article characterizes the role of non-derivative and derivative cognate words in specific poetic texts both in isolation and in certain linguistic contexts. The ability of the considered words to represent the image of an old cherry tree as an expression of the motif of the end of life, the lyrical hero's vision of the image of cherry blossom as a symbol of the historical memory of his native land, is particularly emphasized.*

The author of the study notes that non-derivative words allow the poet to present the motif of the past glory and the historical memory of the people, to reflect the process of creativity, and convey to the reader his lyrical hero's impression from the beauty of a young girl. The derivatives units participate in the actualization of motifs of the beginning and end of life, in the representation of the outcome of life as the fruits of creativity and personal efforts or achievements, and in the author's creation of an intimate tone in the text. Both groups of words actively help the author poetically recreate a sacred locus for his lyrical hero – a place of strength, inspiration, and inner self-improvement.

Conclusions. *The author of the article proved that most units with the root -vyshn- represent typical motifs and images of the Ukrainian cultural and ideological tradition. However, in some contexts, special authorial interpretations have been recorded. They interpret the image of the cherry as a symbol of the historical memory of the native land or a motif of the end of life.*

The prospects of the research lie in studying the complex functional-figurative load of the plant names in the poet's linguistic worldview.

Keywords: *word formation, morphemic composition of a word, word-formation model, linguistic worldview, Oleksii Dovhiy's poetry.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.